

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ
В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ**

(Представлено д.е.н, проф. Петруком О.М.)

Визначено підходи до трактування інновацій, на основі яких розкрита сутність понять «банківська інновація» та «інноваційний банківський продукт». На основі аналізу місії комерційних банків України доведена клієнтоорієнтованість інноваційної діяльності банків. Досліджено ознаки віднесення банківських продуктів (послуг) до інновацій.

Ключові слова: інновації, фінансові інновації, банківські інновації, інноваційний банківський продукт.

Постановка проблеми. Інноваційна форма економічного розвитку передбачає якісне та повне задоволення зростаючих потреб учасників ринку шляхом активізації використання інтелектуального ресурсу, що визначає інформаційні, виробничі, організаційні, маркетингові та інші технології ведення бізнесу та надання послуг. Формування інноваційної економіки вимагає застосування інноваційних методів в усіх галузях та сферах діяльності в Україні, зокрема і в банківській. Це обумовлено, насамперед, інтенсивною конкуренцією між кредитними установами, адже сучасний етап розвитку банківської системи характеризується високим рівнем насичення ринку фінансовими продуктами та послугами. За умов високої міжбанківської конкуренції в боротьбі за потенційних клієнтів кредитні установи зобов'язані впроваджувати нові технології, удосконалювати способи та методи надання послуг, тобто здійснювати інноваційну діяльність.

Мета дослідження. В контексті даної ситуації важливим є окреслення поняття «інноваційний банківський продукт» та визначення його основних ознак з позиції бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значну увагу дослідженню впровадження інновацій приділили такі закордонні та вітчизняні вчені, як А.Афталъон, П.Друкер, С.Глазьєва, М.Кондратьєв, Н.Краснокутська, Дж.Ст. Милль, В.Парето, С.Подолінський, Д.Рікардо, Б.Санто, А.Сміт, М.Туган-Барановський, Й.Шумпетер, Ю.Яковець та ін. Слід виділити праці О.Васюренка, І.Балабанова, О.Лаврушина, Н.Кешенкової, Н.Поповенка, в яких містяться суттєві наукові здобутки щодо розкриття сутності поняття «банківські інновації». Питання облікового відображення інноваційної діяльності в Україні висвітлено у працях І.Бланка, О.Бородкіна, В.Бачинського, В.Василенка, О.Контаєвої, Я.Крупки, Л.Нападівської, М.Пушкаря та ін. Проте системному дослідженню обліку операцій з банківськими інноваціями в їх роботах не приділено належної уваги.

Викладення основного матеріалу. Серед науковців існує значна кількість різноманітних поглядів на трактування поняття «інновації», що, відповідно, вимагає здійснення їх структурізації. Дане поняття з'явилося в ХІХ ст. у наукових дослідженнях культурологів. Досить часто як український варіант англійського слова «innovation» (в перекладі означає «введення новацій») використовується поняття «нововведення» та «винахід». Проте вказані об'єкти стають інновацією тільки після їх впровадження. В сучасній економічній літературі сформувалися декілька підходів до визначення інновацій (рис. 1).

Проте з першим підходом ми не погоджуємося, інновацією слід вважати саме результат процесу. Адже процес передує результату, по суті, є необхідною умовою його появи; новий продукт (та/або його якісні зміни) всього виробництва або його елементів є результатом процесу перетворення. Аналогічних підходів дотримуються науковці при написанні дисертації. Так, О.В. Мінаков, визначаючи інновації як кінцевий результат інтелектуальної діяльності (науково-технологічних досліджень, науково-технологічних відкриттів і винаходів та наукових ідей) у вигляді нового об'єкта (системи, технології, обладнання, товарів і послуг) або у вигляді об'єкта, що якісно відрізняється від попереднього аналога, стверджує про доцільність віднесення інновацій до окремого самостійного об'єкта бухгалтерського обліку [7, С. 7–8]. Проте подальше дослідження науковець буде таким чином, що ні методики обліку, ні мет

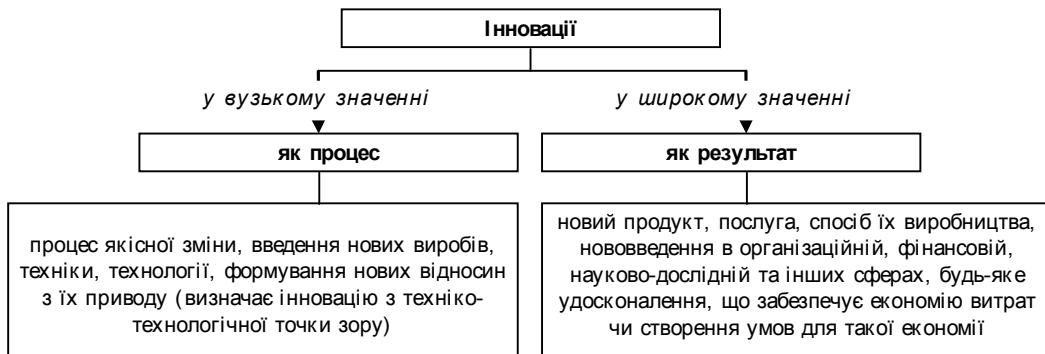

Рис. 1. Підходи до трактування поняття «інновація»
(узагальнено на основі [2; 9, С. 65])

Крім того, розуміння інновацій у вузькому значенні значно обмежує склад нововведень саме в банківській сфері, до яких належать не лише технічні або технологічні розробки, але й впровадження нових форм бізнесу, нових фінансових інструментів, нових продуктів та послуг, нових методів роботи на ринку. На противагу використанню трактування у значенні другого підходу є досить універсальним та може бути використано для різних сфер діяльності, зокрема і банківської.

Одним із видів інновацій є фінансова, яка має відношення до фінансової сфери і реалізується на фінансовому ринку. При чому їх розвиток відбувається як незалежно, так і під впливом чи бізнесу, чи влади, чи соціуму, або в процесі їх взаємодії. У пострадянських країнах більшість фінансових інновацій впроваджувалися і впроваджуються за сприяння держави, оскільки була необхідність адаптації до змін у цій галузі: збільшення ризиків внаслідок посилення нестабільності фінансових ринків, зміни правил і процедур державного регулювання, посилення вимог до активів (пасивів) та надійності банків [2]. Не менш важливу роль відіграли і такі процеси, як глобалізація, зростання взаємозалежності фінансових ринків, посилення нестійкості фінансових систем.

Російський науковець О.В. Іванова визначила ряд відмінних властивостей фінансових інновацій, зокрема:

- 1) обов'язковість продажу нового фінансового продукту на ринку фінансових інновацій;
- 2) обов'язковість реалізації фінансової операції на ринку або всередині суб'єкта господарювання;
- 3) функціональна залежність фінансової інновації від часу;
- 4) особливість самого фінансового продукту, яка виражається, по-перше, в наявності одиничного і масового попиту, по-друге, у функціонуванні лімітованого і нелімітованого продукту, по-третє, в існуванні продукту у формі майна та/або майнових прав [4, С. 23].

Викладене вище дозволило О.В. Івановій надати визначення фінансової інновації як реалізованого на фінансовому ринку у формі нового фінансового продукту (послуги, операції, технології) результату інноваційної діяльності у фінансовій сфері, що забезпечує більш ефективний перерозподіл ризиків, прибутковості, ліквідності та інформації з метою отримання додаткового прибутку [4, С. 23].

Розкриття сутності фінансової інновації дозволяє визначити особливості трактування її виду за ознакою суб'єктів інноваційної діяльності – поняття «банківська інновація». У руслі нашого дослідження на основі огляду літературних джерел встановлено, що більшість науковців дотримуються позиції, що під банківською інновацією слід розуміти кінцевий результат інноваційної діяльності банку, що реалізований у вигляді нового банківського продукту чи операції.

Розглядаючи сутність банківських інновацій, слід передусім зазначити, що вони можуть виникати в будь-якій складовій банківських бізнес-процесів і визначають корисний результат як для самого банку, так і для його клієнтів, які на основі нової якості продуктів більш повно задовольняють свої потреби. Наведене вище підтверджує і аналіз місії комерційних банків (табл. 1), результати якого свідчать, що діяльність більшості з них спрямована на задоволення потреб клієнтів. Мета створення банку, до якої відносять оптимізацію рівня рентабельності, розширення частки на ринку банківських послуг тощо, реалізується шляхом надання інноваційних послуг, використання передових банківських технологій.

Таблиця 1

Місії окремих комерційних банків України

№ з/п	Банк	Місія банку
1.	ПАТ «Дельта Банк»	Надання доступних, сучасних та якісних послуг, які задовольняють потреби клієнтів, а також внесок в розвиток економіки України

2.	АБ «Укргазбанк»	Бути провідною загальнодержавною фінансовою установою з надання <i>інноваційних</i> та класичних банківських <i>послуг</i> , максимально адаптованих під <i>потреби</i> цільових груп <i>клієнтів</i>
3.	ПАТ «Перший Український Міжнародний Банк»	Надання <i>клієнтам високоякісних банківських послуг</i> , бездоганного сервісу, що постійно вдосконалюється, та індивідуального підходу й водночас забезпечення кращого у галузі економічного ефекту для наших акціонерів
4.	ПАТ КБ «Південкомбанк»	Банк <i>допомагає своїм клієнтам</i> розвивати бізнес, надає індивідуальні рішення і, дотримуючись конфіденційності у взаємовідносинах з партнерами, проявляє гнучкий підхід до потреб клієнтів, використовує <i>передові банківські технології</i> , гарантує клієнтам високу якість обслуговування та стабільний прибуток
5.	ПАТ «КБ «Хрещатик»	Забезпечення <i>потреб кожного клієнта</i> , корпоративного або приватного, у банківських послугах високої якості і надійності, розвиток на цій основі ефективного банківського бізнесу, який би забезпечував захист і постійний приріст коштів клієнтів та акціонерів
6.	Банк «Фінанси та кредит»	Полягає у тому, щоб завжди зберігати, брати участь у створенні та створювати самому, всіляко сприяти збільшенню та <i>примножувати самому багатство своїх клієнтів</i> , пропонуючи їм взаємовигідне партнерство, організовуючи партнерські стосунки на принципах стабільності, тривалості, надійності, компетентності та дотримання ділової етики, забезпечуючи ці стосунки <i>інноваційними прагненнями</i> та вольовими зусиллями персоналу, керівництва та власників банку, досягаючи гармонії у стосунках між ними
7.	АТ «Ощадбанк»	<i>Забезпечення населення надійним фінансовим інструментом</i> тривалого та гарантованого заощадження, а також підтримка економічного розвитку держави шляхом надання <i>сучасних банківських послуг</i>
8.	ПАТ КБ «Приватбанк»	Комплексне <i>задоволення потреб своїх клієнтів</i> , урахування інтересів акціонерів та сприяння добробуту громадян України

Впровадження інновацій в практику роботи банку та надання ними інноваційних послуг призводить до створення нових джерел задоволення інтересів клієнтів, що дозволяє побудувати певний ланцюг цінностей (рис. 2).

Банківські продукти з поліпшеними характеристиками здатні відповідати зростаючим потребам клієнтів, а використання більш досконалої технології їх створення дозволяє забезпечити вдосконалення каналів доставки продуктів. Тому С.В. Сплошнов вказує на те, що банківський продукт може бути визначений як інновація, тільки за наявності нової якості, більш привабливих споживчих властивостей порівняно з аналогом [10, С. 15].

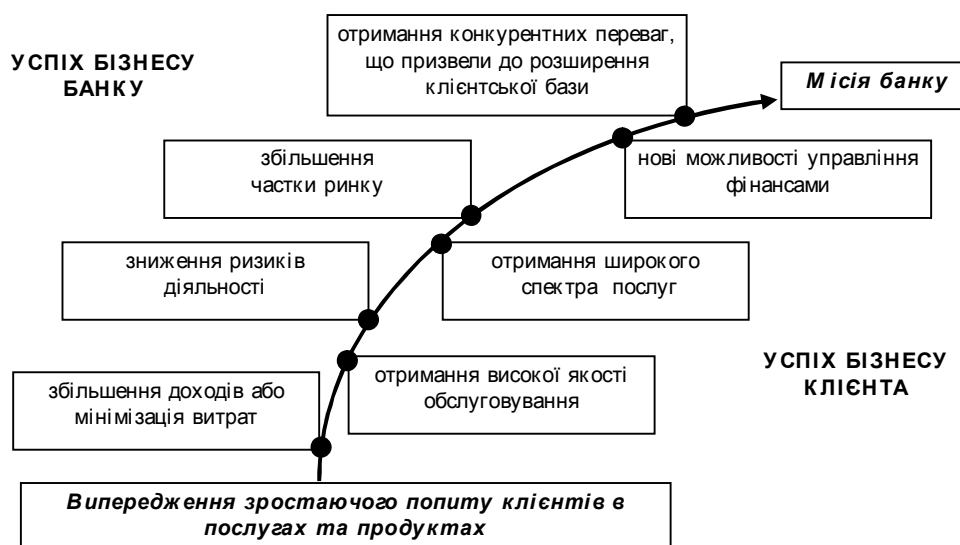

Рис. 2. Реалізація банківських інновацій, виходячи з вимог банку та клієнта

Російський науковець В.Е. Дедегкаєв зазначає, що всі нові банківські продукти та послуги, які впроваджуються, яляють собою інновації, та визначає їх характеристики:

- новизна (унікальність);
- задоволення споживчого попиту;
- практична реалізованість [3].

Український дослідник С.І. Нощик вказує практично на ті самі властивості, що притаманні інноваціям:

- новизна;
- задоволення ринкового попиту;
- комерційна реалізованість [8].

В той же час дослідник зазначає, що всі перераховані вище ознаки повною мірою відповідають поняттю нового банківського продукту, якщо він:

- самостійно розроблений банком для задоволення потреб клієнтів і не має аналогів на ринку;
- вже є у спектрі послуг банку і використовується на одному з ринків, але виведений на інший;
- впроваджується банком на основі аналізу ринку та оцінки комерційної реалізованості створення копії вже наявного на ринку продукту [8].

Розширюють наведений вище перелік критеріїв визнання нового банківського продукту С.М. Козьменко, Т.А. Васильєва, С.В. Леонов, під яким розуміють комбіновану або нетрадиційну форму банківського обслуговування, створену на основі маркетингових досліджень потреб ринку. Виходячи з цього, вчені стверджують, що новим банківським продуктом може вважатися:

- продукт, самостійно розроблений банком для задоволення потреб клієнта, який не має аналогів на ринку банківських послуг;
- продукт, запроваджений на одному з ринків, але виведений на інший;
- пакетний продукт, в якому вперше на даному ринку застосована комбінація існуючих раніше банківських продуктів;
- продукт, що існує на ринку, якщо хоча б один з його параметрів або елементів модифікований застосовуванням вперше на даному ринку способом [6, С. 16–17].

Як нову облікову та калькуляційну одиницю трактує інноваційний продукт М.О. Авілікіна: «...продукт інноваційної діяльності, оснований на результатах наукових досліджень та розробок, який отримав втілення у вигляді нової (удосконаленої) продукції, технологічного процесу, методу виробництва (передачі) послуг, організаційного рішення, що впроваджений в практичну діяльність та сприяє отриманню додаткових економічних та/або інших вигід від його використання» [1, С. 9]. Таким чином, науковцем виділено основні ознаки інноваційного продукту саме як об'єкта обліку, зокрема:

- наукова новизна;
- доведення продукту до практичного використання (впровадження);
- ефективність.

Наведене вище підтверджує, що науковці не дотримуються єдиних позицій щодо застосування термінологічного апарату в сфері інноваційної діяльності банку: поняття «банківська інновація», «банківський продукт», «банківська послуга» та «банківська операція» доволі часто замінюють одне одного. Щодо ознак, яким повинен відповідати інноваційний банківський продукт, то аналізуючи наведені вище критерії, поділимо їх на дві групи:

1) ознаки товару, що реалізується на ринку банківських послуг:

- новизна, враховуючи можливі варіанти появи на ринку:
 - ✓ продукт, самостійно розроблений банком, який не має аналогів на ринку;
 - ✓ продукт, запроваджений на одному з ринків, але виведений на інший;
 - ✓ пакетний продукт, в якому вперше на даному ринку застосована комбінація існуючих раніше банківських продуктів;
 - ✓ продукт, що існує на ринку, якщо хоча б один з його параметрів або елементів модифікований застосовуванням вперше на даному ринку способом.

– задоволення потреб клієнтів;

2) ознаки, що враховують вимоги бухгалтерського обліку:

- доведення продукту до практичного використання (можливість його оцінки);
- можливість отримання економічних вигід.

Враховуючи наведені вище ознаки, під інноваційним банківським продуктом, на нашу думку, слід розуміти результат інтелектуальної діяльності банку, який отримав втілення у вигляді нової та/або удосконаленої продукції, призначений для реалізації на ринку банківських послуг, орієнтований на краще задоволення потреб клієнтів та отримання банком доходу.

Висновки та пропозиції. Отже, під час проведення дослідження проаналізовані основні підходи до трактування інновацій, дотримання одного з яких (визначення інновацій як результату) дозволило

охарактеризувати фінансові інвестиції та розкрити зміст банківських інновацій. На основі аналізу критеріїв віднесення науковцями банківських продуктів до інноваційних, виділено дві групи ознак (ознаки товару, що реалізується на ринку банківських послуг; ознаки, що враховують вимоги бухгалтерського обліку), що дозволить в подальшому розкрити методику їх облікового відображення.

Список використаної літератури:

1. *Авилкина М.А.* Бухгалтерский учет и анализ затрат на создание инновационных продуктов в высших учебных заведениях: состояние и перспективы развития : автореф. дис. ... канд. эконом. наук : 08.00.12 – бухгалтерский учет, статистика / *М.А. Авилкина.* – Мн., 2011. – 25 с.
2. *Вагизова В.И.* Финансовые инновации в отечественной экономике / *В.И. Вагизова* // Креативная экономика. — 2008. — № 8 (20). — С. 80–86 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.creativeconomy.ru/articles/2548/>.
3. *Дедегкаев В.Е.* Особенности инноваций в банковском бизнесе / *В.Е. Дедегкаев* // Креативная экономика. — 2008. — № 9 (21). — С. 75–78 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.creativeconomy.ru/articles/2473/>.
4. *Иванова О.В.* О сущности банковских инноваций / *О.В. Иванова* // ФЭС: Финансы. Экономика. Стратегия / Инновационная экономика: человеческое измерение. ВГТА. – 2010. – № 3. – С.21–25.
5. *Кешенкова Н.В.* Развитие розничных банковских услуг в условиях формирования инновационной экономики : автореф. дис. ... канд. эконом. наук : 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит / *Н.В. Кешенкова.* – М., 2013. – 27 с.
6. Маркетинг банківських інновацій / *С.М. Козьменко, Т.А. Васильєва, С.В. Леонов* // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 1. – С. 13–28.
7. *Мінаков О.В.* Облік і аналіз в управлінні інноваційною діяльністю підприємств : автореф. дис. ... канд. эконом. наук : 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / *О.В. Мінаков.* – К., 2009. – 23 с.
8. *Ноцик С.І.* Інноваційна діяльність банків в Україні : матер. Міжвуз. студ. наук. конфер. «Актуальні фінансово – економічні проблеми сучасного розвитку України» / *Ноцик Сергій Іванович* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conference.nuos.edu.ua/catalog/lectureDetail?conferenceId=12066&lectureId=18322>
9. *Обложин С.Ю.* К вопросу о классификации банковских инноваций / *С.Ю. Обложин* // Транспортное дело России. – 2013. – № 3. – С. 63–67.
10. *Сплошнов С.В.* Банковские инновации – императив развития / *С.В. Сплошнов, Н.Л. Давыдова* // Экономика и банки. – Пинск : Полесский государственный университет, 2011. – № 1. – С. 14–20.

ЗАВОДОВСЬКА Лілія Анатоліївна – здобувач кафедри фінансів і кредиту Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- проблеми обліково-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності комерційних банків.

Тел.: (моб.) (067)293-49-91.

E-mail: tizzaly@ukr.net.

Стаття надійшла до редакції 22.11.2013